
Leder

Den inkluderende daginstitution og skole er baseret på grundlæggende respekt for menneskerettighederne og menneskers ligeværd. Inkludering er og har længe været et grundlæggende princip i skandinavisk uddannelsespolitik, og alle børn og unge skal have et inkluderende og ligeværdigt daginstitutions- og undervisningstilbud. Det vil sige, at samfundets institutioner skal indrette sig efter mangfoldigheden af børn, unge og voksne gennem tilpassede og fleksible løsninger. Inkludering forudsætter retten til at være forskellig, ikke bare retten til at være en del af et fællesskab.

Allerede i begyndelsen af 1980'erne gjorde de nordiske undervisningsministre det klart, at grundskolen i Norden skulle være "en skole for alle". Vores tænkning og handlinger i forbindelse med begrebet inkludering hænger sammen med dette. Som konsekvens heraf må begrebet inkludering ses i sammenhæng med deltagelse, samhørighed, ligeværd og mangfoldighed. Disse begreber går igen i FN's Børnekonvention, der blev vedtaget den 20. november 1989, altså for 28 år siden. Siden da har næsten alle lande i verden sagt ja til at overholde de retningslinjer, der står i børnekonventionen. Internationalt er dette fulgt op af UNESCO's berømte Salamanca-erklæring fra 1994 om inkluderende undervisning i inkluderende skoler.

Begrebet inkludering dækker over tre dimensioner: 1) *Faglig inkludering*, som indebærer at barnet deltager aktivt i sproglige og faglige fællesskaber, 2) *social inkludering*, som indebærer, at barnet er socialt aktivt, har venner og er i positivt samspil med sine jævnaldrende, og 3) *psykisk inkludering*, som er et udtryk for, hvordan det enkelte barn selv oplever sin situation i skole eller dagtilbud. Inkludering handler altså ikke kun om social deltagelse, men også om aktiv deltagelse i undervisning i skolen og pædagogiske aktiviteter i dagtilbuddet. Endvidere skal det enkelte barn have en subjektiv oplevelse af at høre til og være værdsat i et fællesskab. Inkludering som princip, også inden for denne forståelsesramme, vil de fleste nok tilslutte sig. Alligevel ser vi, at både dagtilbud og skole har store problemer med at realisere en inkluderende praksis, hvor børnene rent faktisk oplever sig inkluderet. Inkludering i dagtilbud og skole er et af de områder i samfundet, hvor der måske er størst afstand mellem idealer og realiteter. Det eksisterer fortsat en række implicite og eksplicite ekskluderingsmekanismer, som udstøder børn fra fællesskabet. Normalitetsbegrebet fremstår som relativt snævert, og dermed vil dagtilbud og skoler have svært ved at kunne rumme mangfoldigheden af børn i tilstrækkelig grad.

Vi har set en eksplosion af børn, der udskilles fra fællesskaberne på grund af faktorer, som knytter sig til faglige og sociale modsætninger. Diagnosetænkningen, specialisering i anor-

malitet og ikke i normalitet har ikke ligefrem øget rummelighed i læringsmiljøerne, hverken i dagtilbud eller på skoler. I forrige nummer af *Paideia*, nr. 13, 2017, opfordrede professor David Mitchell til, at undervisningsministre og regeringer foretager en radikal gentænkning af alle dele og elementer i nationale uddannelsessystemer. Der findes viden nok til at gribe ind og foretage de nødvendige greb for at forbedre de pædagogiske læringsmiljøer.

Der findes naturligvis en række eksempler på, at det er muligt at give alle børn oplevelsen af at deltage aktivt i forskellige fællesskaber og høre til i dagtilbud og skoler. Dette viser sig ikke ved egenskaber hos børn, men ved kendetegn ved den pædagogiske praksis. I dette nummer af *Paideia* omhandler alle artikler både udfordringer og muligheder ved inkludering.

Thomas Nordahl og Anne-Karin Sunnevåg analyserer og drøfter centrale fund fra tre målinger i projekt FLiK ("Forskningsbaseret Læringsmiljøudvikling i Kristiansand kommune"), der fandt sted 2012-2016. Her er kan vi se en markant positiv effekt af et langvarigt, målrettet og systematisk forbedringsarbejde, der blev gennemført over tid, og hvor alle ansatte på alle niveauer i en kommune deltog aktivt for at trække i samme retning. FLiK-projektet blev gennemført i et samarbejde mellem Kristiansand kommune, Aalborg Universitet og Høgskolen i Innlandet. Både i skole- og dagtilbudssektoren har man arbejdet som professionelle læringsfællesskaber og anvendt pædagogisk analyse (LP-modellen) for at sikre dybdelæring og dermed langtidseffekter i hele den kommunale organisation.

Peder Haug retter i sin artikel fokus på kernen i specialundervisning, herunder hvad den dækker over, og hvilke funktioner den løser. Det gøres via en gennemgang af forskningsprojektet SPEED (The function of special education), som fandt sted i Norge i perioden 2012-2017. Den eksisterende viden om specialundervisning handler mest om, hvordan vi mener, den burde være, og mindre om, hvordan den faktisk virker for de elever, som den er tiltænkt. Med SPEED-projektet tilbydes en systematiseret forskningsviden om de elever, der modtager specialundervisning, og et bredt blik på hele den forskelligartede elevgruppes undervisning og effekten heraf. Konklusionen er, at elever, der kommer til kort i skolen, er i stor risiko for at blive marginaliseret i andre samfundsarenaer senere hen i livet.

Dernæst ser Niels Egelund på det faktum, at omkring hver femte elev, der forlader folkeskolen, er ude af stand til at finde den fortsatte vej gennem uddannelsessystemet. Det handler om de elever, der gennem skolegangen ikke får udbytte af den række af tiltag og initiativer, som sættes op for dem. Disse elever trives ikke, og de har lav tro på sig selv, og de opnår derfor ikke gode skolefaglige resultater. I artiklen peges der på nogle af de forhold, som kan have indflydelse på årsagen til denne fاملen sig gennem uddannelsessystemet for udfordrede elever, eksempelvis at skolens manglende erkendelse af elevernes forskellighed er en opretholdende faktor, og at de seneste års akademisering af folkeskolen har nedtonet værdien af de praktiske fag.

Morten Ejrnæs viser, hvordan samfundsvidenskabelige undersøgelsesresultater af årsags-sammenhænge kan være misvisende og vildledende for praktikerne. I artiklen retter Ejrnæs fokus mod den grundviden om samfundsforhold uden for institutionerne, som lærere og pædagoger i skole og dagtilbud må tilegne sig ved siden af deres kerneviden. Det gælder viden om sociale problemer og fattigdom samt ulighed og mobilitet. Ejrnæs påpeger, hvordan eksisterende fordomme og myter om disse fænomener kan føre til stigmatisering og social eksklusion af grupper af elever. Forventes skolen og børnehaven at kunne medvirke til at "bryde den sociale arv", så må de professionelle besidde en viden, der gør dem i stand til reflektere over fænomener som sociale problemer, fattigdom samt ulighed og mobilitet. Behovet for at kunne anvende relevant teori og have kendskab til empiriske forskningsresultater blandt de pædagogiske professioner er stort.

Ylva Odenbring, Johannes Lunneblad og Anette Hellman har fokus på personalet og eleverne i en skole i en social udsat bydel af en mindre kommune. Det er et byområde med stor tæthed af familier med udenlandsk baggrund. Ofte er den slags områder karakteriseret ved, at skolerne ikke har prangende resultater, og at arbejds- og trivselsmiljøerne halter for både elever og lærere. Forfatterne har undersøgt, hvorledes skolens ledelse, lærerne og eleverne beskriver og oplever arbejdet med integrationsarbejdet. Forskningsarbejdet fandt sted på en grundskole i en såkaldt ghettobydel af en mindre by i Sverige, og studiet er en del af et større nordisk projekt finansieret af NordForsk.

Kommentaren er fra en studietur til Beijing. Kina et ældgammelt kulturland med en tradition for læring, der går årtusinder tilbage. Deltagernes forestilling om at skulle møde resultaterne af et totalitært styre, der ensretter tænkningen, blev gjort til skamme, da de mødte levende, kritiske, begavede og fagligt kompetente miljøer, der er klar over, at fri diskussion om pædagogik er en forudsætning for udvikling. Anerkendelse af værdien af læring er en del af det store lands DNA.

God fornøjelse med læsningen.

Ole Hansen, Thomas Nordahl, Anita Norlund, Søren Frimann, Anne-Karin Sunnevåg og Maria Ferlin.